

Jáchymov: po stopách mlýnů a mlýnků

ZÁPADOČESKÉ LÁZNĚ

Západní Čechy jsou již tradičně považovány za oblast proslulou především lázeňstvím. Jak by ne, počtem nejrůznějších minerálních pramenů i plynů a pestrostí jejich chemického složení mají pro balneologii ideální podmínky. Jelikož počet vývěrů dosahuje několika set, je tento region v evropském měřítku zcela unikátní. Kombinací nejen velkého množství termálních vod, kvalitního lékařského zázemí a honosných promenád, ale i překrásné přírody lákající k procházkám a širokému sportovnímu využití tak západočeské lázně přímo vybízejí k fyzickému i psychickému uzdravování pacientů.

Nejslavnější ze západočeských lázeňských měst je samozřejmě klasické trio Karlovy Vary (obr. 1), založené již ve 14. století, Mariánské Lázně na okraji Slavkovského lesa a klasicistní Františkovy Lázně. Spolu s několika dalšími evropskými láznemi byly zapsány na Seznam světového dědictví UNESCO pod názvem The Great Spa Towns of Europe – Slavná lázeňská města Evropy. Tato tři města se již od svých počátků podílela na budování a formování českého lázeňského fenoménu, který pak zásadně ovlivnil dějiny i společenský obraz okolních evropských států.

Tímto pověstným trojúhelníkem však výčet zdaleka nekončí. V blízkém okolí se nacházejí např. „klimatické“ lázně Kynžvart nebo znovu rekonstruované lázně Kyselka. Lázně Korunní, kdysi proslulé svojí minerální vodou, již bohužel zanikly.

JÁCHYMOV

Zcela ojedinělé místo v této lázeňské oblasti zaujímá Jáchymov. Toto historické městečko poblíž Karlových Varů se rozkládá těsně u hranic s Německem – hraniční přechod na Božím Daru leží v příjemné docházkové vzdálenosti sedmi kilometrů. Přestože byl Jáchymov odjakživa součástí Českého království, většina jeho kulturní historie je spjata s německým obyvatelstvem a dodnes zůstalo na domech, mapách či na zdejších hřbitově mnoho německých jmen a nápisů. Zakladatelem města byl hrabě Stephan Schlick (v češtině známý jako Štěpán Šlik) ze slavného šlechtického rodu Schlicků.

Velký kulturní i společenský rozkvět Jáchymova souvisel se zdejší „stříbrnou horečkou“ v 16. století, kdy zde byl postaven vůbec první luteránský kostel na našem území – kostel sv. Jáchyma (obr. 2). Působil v něm slavný farář Johannes Mathesius (1504–1565), žák Martina Luthera, u něhož studoval v Norimberku. Pro představu, v této době byl Jáchymov druhým nejlidnatějším městem v Českém království. Jeho historické centrum, tvořené souborem goticko-renesančních patricijských domů, je dnes městskou památkovou zónou.

Jáchymovské potoky a potůčky

Obr. 3 zachycuje nově zrekonstruovaný lázeňský dům Astoria, vlevo od něj Návštěvnické informační centrum lázní Jáchymov a úplně vlevo pak navazuje turisty hojně navštěvovaná restaurace U Vodopádu, ze zadu přiléhající ke skalnímu masivu, který nabízí jedinečná přírodní zákoutí s mnoha vodními prvky. Ostatně říčky a potůčky s četnými jezírky, tůňmi a můstky jsou pro Jáchymov



zcela typické a slouží nejen k procházkám lázeňských hostů, ale významně ovlivňují i zdejší blahodárné klima krušnohorského podhůří (obr. 4).

Vzhledem k tomu, že v současnosti je Jáchymov malé městečko o rozloze cca 51 km², kde žije jen zhruba 2 400 stálých obyvatel, mohlo by se zdát až neuvěřitelné, že se na tak malé ploše sbíhají celkem čtyři potoky. Navíc se traduje, že již naši prapra...dědové z dob II. vojenského mapování měli v německých názvech zdejších potůčků zmatek, a tak jednotlivé přítoky ve smyslu „něco tu teče, ale nikdo neví, jak se to jmenuje“ označovali pouze abecedně (např. Weseritz A a Weseritz B) a více se tím nezatežovali.

Dnes již každopádně víme, že hlavním vodním tokem Jáchymova je Jáchymovský potok (obr. 5) protékající celým městem a často také pod jeho povrchem. To je zřejmě jeden z hlavních důvodů, proč si lázeňský park i v létě udržuje příjemně vlhké klima a jeho vegetaci se tolik daří (obr. 6). V centru lázní se do Jáchymovského potoka vlévá (1) Klínovecký potok, jenž – jak je již zřejmé z jeho názvu – pramení na svazích Klínovce a zhruba pod spodní stanicí lanovky se slévá s druhým místním přítokem, (2) Veseřicí. Přítokem Klínoveckého potoka je (3) Stísněný potok, pramenící v rašelinistích u Božího Daru. Poslední zdejší potůček se jmenuje (4) Suchá a v Mlýnském údolí se vlévá do Jáchymovského potoka. Jáchymovský potok posílen všemi těmito přítoky pak pokračuje malebným údolím až do Ostrova, kde se vlévá do Bystřice.

Po stopách mlýnů a mlýnků

Jáchymov je zasazen doprostřed lesů, a přímo tak vybízí k procházkám a výletům. Je zde mnoho vycházkových tras, dobře značených podle délky i stupně náročnosti, takže si vybere skutečně každý. Z těch nejzajímavějších se sluší uvést místní naučnou stezku O radonu či naučnou stezku Jáchymovské peklo. Jejich zaměření je jistě patrné již z názvů. (Podrobně se o léčbě radonem i o dolu Svornost dočtete v některém z dalších čísel VTEI, poznámka autorky.)

Údolí mlýnků

Z turistických tras, jež začínají přímo v lázeňském centru Jáchymova a vedou překrásným údolím Jáchymovského potoka, se dle náročnosti nabízejí dvě. Kratší a jednodušší z nich nese příznačný název Údolí mlýnků a vede od vstupu do největší lázeňské budovy Radium Palace směrem k místnímu sportovnímu areálu s tenisovými kurty a poté pokračuje lesní cestou cca jeden kilometr k potoku (obr. 7). Na něm je odshora dolů umístěno asi 60 ručně vyrobených mlýnků nejrůznějšího stáří – některé jsou dřevěné, jiné kovové nebo plastové (obr. 8). Někdy mlýnky dokonce znázorňují konkrétní zdejší objekty, např. kapli sv. Anny nebo těžební věž dolu Svornost.

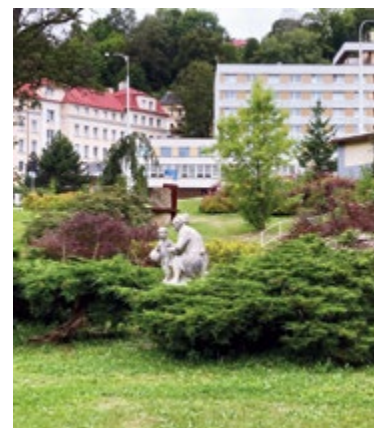
Stezka je oblíbena především rodinami s dětmi, ale samozřejmě i lázeňskými hosty. Pohled na mladé rodiče, jak z batohů vyndávají kladívka, šroubováky a další nářadí, aby opravili polámaný mlýnek, případně vyrobili nový, zde patří k tradičním a je velmi osvěžující.



Obr. 1. Řeka Teplá v Karlových Varech, u Ostrovského mostu se pak vlévá do Ohře



Obr. 5. Jáchymovský potok



Obr. 6. Lázeňský park



Obr. 7. Lesní cesta přímo láká k aktivnímu odpočinku



Obr. 2. Pozdně gotický kostel sv. Jáchyma



Obr. 3. Lázeňské centrum Jáchymova



Obr. 4. Lázeňský park s můstkem přes Jáchymovský potok



Obr. 8. Údolí mlýnků je jáchymovskou raritou



Obr. 9. Mlýnská stezka nabízí krásná lesní zákoutí i výhledy do okolní krajiny

Mlýnská stezka

Druhá turistická trasa rovněž začíná u tenisových kurtů, ale je již časově i fyzicky náročnější. Říká se jí Mlýnská stezka (někdy též Severinova promenáda; obr. 9) a vede malebným Mlýnským údolím mezi Jáchymovem a Ostrovem (známým také jako Ostrov nad Ohří, poznámka autorky). Tato oblast sloužila již od dávnych let jako výrobní základna pro město Jáchymov. Název stezky souvisí s rozvojem mlýnů podél Jáchymovského potoka. Prvním mimořádným obdobím tohoto území bylo již zmíněné 16. století v souvislosti se zdejší těžbou stříbra, kdy rozšíření vodních kol výrazně přispělo ke zvýšení efektivity různých výrob, např. papírenství. Druhá slavná éra přišla v 19. století díky nástupu průmyslu, širokému využívání elektřiny a vynálezům vodních turbín.

Tato romantická lesní cesta lemující kaskádu historických vodních děl mívala německý název Roseggerweg; poté téměř upadla v zapomnění. Až v posledních letech díky rozvoji lázeňství v této oblasti byla stezka obnovena. Významně k tomu přispěly i novodobé projekty „Kraj živých vod I“ a „Kraj živých vod II“, jejichž realizátorem je občanské sdružení „Místní akční skupiny Krušné hory Západ“. Jejich hlavním cílem bylo v rámci rozvoje venkova a obnovy kulturního a přírodního dědictví aktivně zapojit občany do obnovy naučných stezek i všech vodních zařízení – vodních kol a mlýnů, minerálních pramenů, potoků, studní –, což by výrazně zvýšilo kvalitu životního prostředí i atraktivitu venkovských oblastí, a podpořilo tak i ekonomickou situaci tohoto regionu.

Mlýnská stezka se stala velice populární turistickou trasou s mnoha zastaveními. Patří k nim Moučný mlýn a Panský mlýn (oba na místě dnešního hotelu Radium Palace), Maderův mlýn, který měl vedle samotného mletí i privilegium na vaření piva, Odvodňovací štola, jež dodnes odvádí vodu z jáchymovských dolů, či Petterův/Petrův mlýn, kdysi nejproduktivnější ze všech mlýnů v okolí. Jeho vznik je datován již k roku 1532 a vedle tradičních mlynářských aktivit se v něm usídlila i pila. Navíc měl také pivovarnické privilegium. Jde o nejstarší dochovaný vodní mlýn na území ČR a pozůstatky jeho historického zdiva i náhonu k mlýnu lze v lese dosud dohledat. K dalším mlýnům na trase patřil Horní Speknerův mlýn (původně hamr na železo, poté mlýn na obilí a ještě



Obr. 10. Řeka Bystřice v Ostrově

později pila; dnes o jeho záchranu bojuje nový majitel, jenž tu postavil malou vodní elektrárnu), Trinksův mlýn (známý též pod jménem Horní papírna), na jehož místě stojí v současnosti restaurace U Vlčků, a Blahův mlýn (Dolní papírna) fungující až do poloviny 20. století. Nyní je z něj penzion. Posledním mlýnem na pravém břehu Jáchymovského potoka byl Dolní Speknerův mlýn těsně před obcí Horní Žďár (dnes již součástí města Ostrov, poznámka autorky). Původně sloužil jako hamr na železo, později jako mlýn na obilí. Od roku 1919 se v něm vyráběl elektrický proud. Před samotným centrem Ostrova zbývají ještě tři zastavení: Zemědělská usedlost, jež využívala vodní kolo k pohonu mlátičky, Mlýn u Václava, v němž byla od roku 1901 také pekárna a hostinec U Václava, a jako poslední Mlýn u Semeráda, zvaný též Moučný mlýn, neboť i zde se mlela mouka a pekli tradiční černý chléb.

OSTROV

Mlýnská stezka se všemi zastaveními vede až do Ostrova, města vzdáleného pouhých deset kilometrů od Karlových Varů. Ostrov má přibližně stejnou rozlohu jako Jáchymov, ale žije zde v násobcích více obyvatel (zhruba 16 tisíc). Leží na řece Bystřici (obr. 10), do níž tu ústí Jáchymovský potok. Osídlení města je doloženo od počátku 13. století a již tehdy šlo o prosperující městečko. Dnes Ostrov nabízí mnoho historických památek, ale také kulturního, společenského i sportovního vyžití.

Zámek a „osmý div světa“

Patrně nejvýznamnější a nejzajímavější památkou Ostrova je zámek (obr. 11), postavený na základech původního středověkého hradu. Jde o rozsáhlý zámecký areál složený z několika budov a obklopený impozantní zahradou (obr. 12, 13). Její původní podoba byla utvářena v duchu manýrismu, poté baroka a vrcholného baroka. Na tvorbě zahrady se postupem času podíleli nejvýznamnější inženýři, zeměměřiči a stavitelé. Některé jejich plány jsou dodnes přístupné na výstavě v budově zámku. Zámeckou zahradu protíná řeka Bystřice, a tak již od počátků budování vznikaly především plány na její využití a rozvody vody po celém areálu (obr. 14). Obě části zahrady tak bývaly bohatě vybaveny nejrůznějšími vodními prvky – fontánami a vodotrsky, vodními plochami se sochařskou výzdobou, bludištěm, zahradním divadlem, jezírky s labutěmi i rozsáhlou soustavou vodních kanálů, po nichž bylo možné plout na lodičkách. Zámecká zahrada byla proto již od 17. století označována jako „osmý div světa“, a tak není



Obr. 11. Zámek v Ostrově



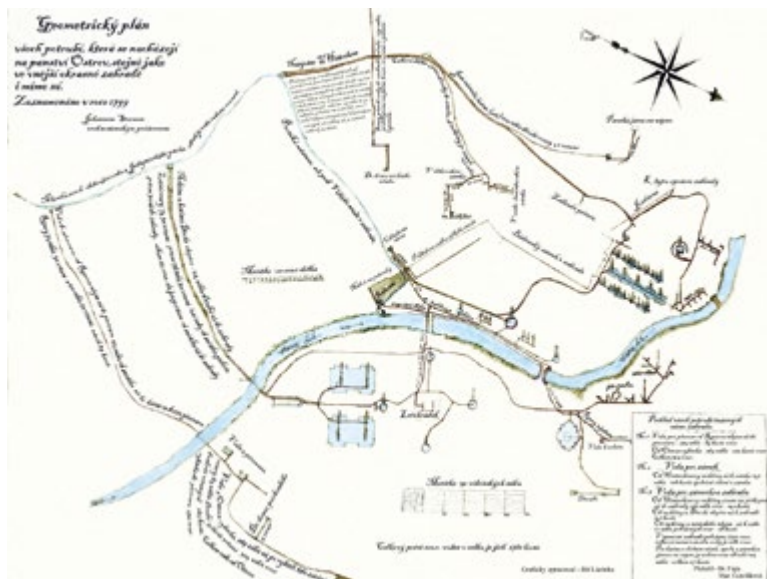
Obr. 12. Brána do zámecké zahrady



Obr. 13. Zámecký letohrádek byl původně obklopen jezírky s labutěmi

divu, že se stala předlohou pro řadu zahrad šlechtických sídel v Evropě, např. ve Francii, Itálii, Rakousku a Holandsku. Jedním z majitelů celého panství v dobách velkého rozkvětu byl již výše zmíněný hrabě Stephan Schlick (Štěpán Šlik), zakladatel Jáchymova. Po jeho smrti roku 1526 v bitvě proti Turkům u Moháče tu však bohatý rod Šliků působil i nadále.

Zámek v Ostrově je dodnes chloubou západočeského regionu a jeho architektura i veřejnosti volně přístupná zámecká zahrada s překrásnou parkovou úpravou (obr. 15) mohou být vzorem velice povedené údržby a zachování přírodního dědictví uprostřed města.



Obr. 14. Jeden z plánů na rozvod vody v zámecké zahradě (1799)



Obr. 15. Současná podoba zámecké zahrady (srpen 2024)

Foto na str. 50–53: Z. Řehořová

Poděkování

Ráda bych poděkovala pracovníkům Návštěvníckého informačního centra lázní Jáchymov, bez nichž by můj pobyt v Jáchymově neměl tak nabitý program a mé výlety po okolí by nebyly tak bezpečné i poučné. Rovněž děkuji zaměstnancům zámeckého informačního centra v Ostrově za výklad ke všem výstavám a expozicím.

Autorka

Mgr. Zuzana Řehořová
✉ zuzana.rehoroova@vuv.cz

Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, Praha (Česká republika)

Informativní článek, který nepodléhá recenznímu řízení.

ISSN 0322-8916/© 2025 Autorka. Tuto práci je kdokoli oprávněn šířit a využívat za podmínek licence CC BY-NC 4.0